

B. B.
DISSERTATIO MEDICA
DE

48

38

I R A

Quam
Consensu Gratosissimæ Facultatis Medicæ

In
ALMA PHILYREA

SUB PRÆSIDIO

DN. MICHAEL. ERNESTI
ETTMÜLLERI,

Philos. & Medic. Doct. hujus Professoris Publ. Extra-
ord. & Acad. Nat. Curios. Collegæ,

Dn. Patroni, Fautoris & Præceptoris sui
summo honoris cultu devenerandi,

Placidæ Philiatorum ventilationi
exponit

ad diem X. Septembr. Anni MDCCV.

H. L. Q. C.

RESPONDENS

JOBUS CHRIST. GEBHARDUS,
Erfordiensis,

L I P S I Æ,

Litteris BRANDENBURGERIANIS.

XV

1780

I. R. A.

ALMA MATER
D. MICHAEL BRUNNEN

ET ALII

Dr. Johann Baptist Freytag

Dr. Johann Baptist Freytag

JOHANN BAPTIST FREYTAG

Erstausgabe

Leipzig, bey C. G. Neumann, Neudamm, 1780.

DISSERTATIO MEDICA

DE

I R A.

PROOEMIUM.

Vemadmodum omnia natura, scribente Cicerone de Finibus lib. IV. cap. 7. vult esse conservatrix sui, ut & salva sit & in genere conservetur suo, ita omnium animalium generi, ut idem Tullius de Officiis Lib. I. cap. 4. loquitur, principio a natura tributum est, ut se vitam, corpusque tueatur, declinetque ea, quae nocitura videantur. Quam sui defensionem ut eo feliciter susciperent animalia, praeter media & instrumenta, quibus data occasione uti queant, stimulum pariter data sunt, quem Iram vocamus. Atque videtur certe haec eo magis necessaria, quo magis communis omnibus animalibus eadem obtigit. Nam

*Formicis sua bilis inest & muribus ira,
Nil adeo vile est, quod se non vindice laesum
Ulatur.*

Deterioris ergo omnino conditionis esset genus humanum quibusvis brutis, si affectata ista Stoicorum ἀπάθεια & inter πάθος referenda ἀναισθησία in illud caderet. Habet enim & homo affectus, habet iram, de qua impraesentiarum pro virium ratione pauca sumus commentaturi. Faxit DEUS feliciter!

§. I. *Ira* Etymon si quis ab *Ire* deducere velit, quod a se abeat quasi, qui irascitur, & ad se redire dicatur, qui iram deponit, nos non habebit refragantes. Describimus autem eandem,

A 2

quod

quod sit *affectus sensualis, aversionem injuriarum illatarum involvens, qua homo in varios resistendi seque vindicandi impetus concitatur, suaeque corpori modo noxam, modo commodum infert.*

§. II. Dum *affectum* pro genere Iræ ponimus, non in eo sensu eum acceptum volumus, sub quo in Medicorum schola communiter accipi solet, atque quemcunque corporis humani ejusque partium statum p. n. denotat. Est enim Ira, quemadmodum reliqua sic dicta animi pathemata, affectus maxime naturalis, seu spirituum perceptio, & commotio ab objecti consideratione facta, ad varios motus hominem determinans.

§. III. *Subjectum* uti singulorum affectuum, ita & Iræ sunt spiritus animales, per quos intelligimus moleculas corporis animati subtilissimas, simplicissimas, maximeque activas, cerebri mechanica modificatione e sanguine secretas, & mediantibus nervis ad omnes corporis partes derivatas, movendi & sentiendi virtute gaudentes. Quemadmodum enim hi debita alacritate præditi præter reliquas functiones, quibus præsumt, activitatem quoque suam exerunt in sensibus, quatenus objecta, oculis, auribus, naribus, linguæ ac cuti impressa, certo modo apprehendunt, cognoscunt in visu, auditu, olfactu, gustu & tactu, retinent & combinant; ita accuratius objecta considerantes illa vel appetunt vel respuunt, vel in intimiori contemplatione fixi quasi hærent, prout scilicet eadem vel grata vel ingrata vel insolita illis apparent. Videmus equidem hic munia animæ rationali competentia in spiritus animales conjecisse, verum enim vero qui penitus rem examinaverit, differentiam facile observabit. Scilicet non negamus, competere omnino quatuor illas operationes vel cogitationis intellectualis species menti, quas Cartesiani recensent 1) apprehensionem, ubi mens simpliciter animadvertit, 2) iudicium, ubi simpliciter affirmat, vel negat 3) ratiocinationem, ubi ex propositis aliquid probando vel improbando concludit, 4) Methodum, ubi ordine disponit cogitata. Nihilominus priores duas species solis etiam spiritibus animalibus tribuere nullus dubito, cum cadant pariter in ἀλογία ζῶα. Porridge quæso canī
far-

farcimen affatum, & baculum ejusdem magnitudinis, figuræ, coloris &c. apprehendet non solummodo canis, & utrumque oculis usurpabit & accurret, verum etiam judicabit; farcimen enim tanquam gratum objectum devorare desiderabit, a baculo autem tanquam ingrato objecto aufugiet, quia eodem vapulare poterit. At regeris, hac ratione cogitationes enti immateriali soli proprias brutis tribui materialibus; Verum ut taceam, cogitationes menti in quarto modo non competere, cum non sola mens, nec semper cogitet, si cogitationis vocem paulo latius accipiamus, hoc est, pro agitatione sensitivæ virtutis facta ab objectis impressis, nihil absurditatis hoc assertum continebit. Hanc autem acceptionem cogitationis Etymologiæ minime repugnare ex *Varrone & Festo*, originem vocis a coagito deducuntibus, probat *B. D. Langius in Physiologia sua Thes. XXV.* hancque materiam fufius prosequitur.

§. IV. Dum autem spiritus animales pro subjecto iræ reliquorumq; pathematum habemus, non tamen penitus alteram hominis partem essentialem, animam rationalem ab omni cooperatione excludimus. Corpus enim & anima, DEO sic volente, tam arcto inter se combinata sunt vinculo in homine, ut ad certos in corpore motus certæ in mente fiant cogitationes, & vicissim ad certas cogitationes mentis certi in corpore oriantur motus, utrumque mediandibus spiritibus animalibus. Quemadmodum ergo sensationes externæ non terminantur semper in organis & spiritibus animalibus, sed per hos menti offeruntur, ut fiant tandem ab hac conclusiones certæ, esse scilicet odorem rosarum, liliorum &c. esse colorem rubrum, album, cœruleum &c. ita & pathemata per motum varium spirituum animalium mentem quandoq; simul afficiunt, hujusq; vel approbationem vel reprobationem expetunt; ita ut si debitum tempus concedatur menti, hæc super dictos motus reflectere, sique noxios aut minus convenientes judicaverit, sæpe ipsos vel plane tollere, vel sopire, aut etiam ad commodiorem occasionem differre possit. Ex quibus patet, in animâ pathemata tanquam in subjecto non hærrere, sed ad be-

ne esse aliquid tribuere. Certo enim certius est, quod dicit *Car-tesius de Passionibus Part. II. art. 3. Id omne, quod experimur, esse in nobis, & quod videmus, etiam posse inesse corporibus plane inanimatis* (ad-
do & animalibus brutis) *soli nostro corpori tribuendum esse.* Potest nihilominus etiam anima intra sese producere, atque ex se ipsa quasi elicere tales affectionum ideas, dum scilicet cogitationibus suis variis amoris erga DEum, odii adversus peccata affectibus agitatur; imo forsitan in statu a corpore separato amore Dei & admiratione immensæ ipsius bonitatis, sapientiæ & justitiæ tenebitur: quæ *παθήματα* intellectualia, priora vero sensu-
alia commode dici possunt; quorum classi nos iram inferimus.

§. V.

Veteres, qui tres animæ facultates fingebant, rationalem, ani-
malem & vitalem, singulis his princeps aliquod membrum pro
fede & subjecto assignarunt; ita ut τὸ λογικὸν sive διανοητικὸν ce-
rebro, τὸ ἐπιθυμητικὸν hepatis, τὸ θυμοειδές, vulgo irascibilem
& vitalem facultatem, cordi assignarunt. Sic cor pro sede & sub-
jecto omnium affectuum habuerunt, cum hoc sit caloris fons,
arteriis originem præbeat, & potissimum in affectibus alteretur.
Sic n. *Galenus de Hippocr. & Platon. Decret. L. II. cap. 1. Plerique in
hanc sententiam propendere ac ferri mihi videntur, ut in pectore & præ-
cipue eo in loco, quo situm est cor, quasi sentiant affectus, qui in mente acci-
derunt.* Et paulopost de Ira in specie hoc confirmat: *Chrysippus
veterem illam rationem videtur concedere, quæ fervorem quandam innatæ
caloris, dum irascimur, in corde fieri opinabatur, quo quidem fervore
postea efficitur, ut & facies infusetur & totum rubescat, caleseatque cor-
pus, corque ipsum una cum omnibus animalis arteriis vehementer palpitet
& saliat.* Falsum tamen est, cor esse caloris naturalis fontem,
qui potius sanguinis motui intestino in acceptum est referendus,
illud autem ad circulationem huius promovendam unice est for-
matum; adeoq; nec excandescentiæ auctæ in ira author est. Multo
minus ab arteriarum ex corde ortu ad hanc iræ sedem argumen-
tari licet, siquidem non sanguis est, qui primario afficitur, sed spi-
ritus; & quem cordis motum ab affectibus animi varie turbari, in pro-
pau-

patulo est, effectum potius illorum pathematum non immediatum, sed mediatum i. e. a spirituum animalium exagitatione extraordinaria emergentem pronuntiare decet; ut rem Magnifici nostri Decani, D. Bobnii in Circulo Anatomico Progymn. VI. p. 113. explicare liceat. Ita ut hæc hypothesis sponte sua ruat.

§. VI. Multo minus παθήματι præficiunt: quemadmodum Græci verbum suum χολύμαζι i. e. irascor, à bilis effusione formasse videntur, & Claudianus in Carmine de quarto Consulatu Honorii canit:

*At sibi cuncta petens nil collatura cupido
In jecur & tractus imos compulsa recessit,
Que velut immanis referat dum belluarictus,
Expleri pascique nequit; Nunc verberare curas
Torquet avaritiæ; stimulis nunc flagrat amorum,
Nunc gaudet, nunc mæsta dolet, sanataque rursus
Exoritur, casaque redit poltentius hydra.*

Unde forsân Germani suum de iratis traxerunt proverbium: Es ist ihm die Laus über die Leber gelauffen dicentes; i. e. hepar ad bilem ejciendam est stimulatam. Bilis enim, quæ effundi debet p.n. sub excandescencia aut ex hepate ad sanguinem, aut ex folliculo ad hepar, aut ex utroque ad intestinum duodenum effunderetur. Non autem ex hepate ad vasa sanguinea regurgitare potest, quia nullus humor in corpore ex sanguineo laticesecretus ad eadem arteriarum vasa capillaria redire potest, à sanguine novo priorempresso pede insequente impeditus; nec id ex folliculo fellis per radices cysticas expectandum est, cum inflatum quidem hæc admittant; nec per ductum cysticum ad hepar regurgitatio hæc concipi potest, cum hic oblique sub angulo acuto in ductum cholodochum inseratur. Ergo forsân ad intestinum duodenum & ventriculum talis effusio contingit? Non negamus, siquidem hoc vomitus biliosi & muliercularum post alterationes querelæ quotidianæ; non semper spernendæ: es sey ihnen die Galle in Magen getretten, fat testantur. Nihilominus tamen, quem

quemadmodum nec fœces alvinæ, vel lacrymæ, sub excandescencia effusæ, ita nec bilis tum temporis in majori copia excreta pro causa & subiecto, sed pro effectu iræ haberi commode potest.

§. VII. Pergimus ad *Objectum*; ubi in genere monemus, nos non ex illorum partibus stare, qui animi pathemata tantum vel desiderium vel averfationem involvere perhibent, siquidem admiratio & stupor inter affectus suum obtinentes locum, in neutro horum, sed in diuturna & singulari objecti consideratione consistunt; quin potius objecta vel grata vel ingrata, vel rara & infœta esse pronuntiemus. Ad mediam classem iræ objecta spectant. Sed plura dantur animi pathemata, quibus malum averfatur, odium puta, tristitia, metus & terror. A quibus tamen omnibus discernitur ira, quod se vindicandi cupiditas sit conjuncta. Infœta jam adduci possent talia objecta, super quæ irascimur, omnia tamen in eo convenire videntur, quod injuriam aliquam inferant, vel inferre videantur. Contemptus enim, quem solum quidam accusant, ad injurias commode referri potest: ut taceam, alia dari objecta, quæ absque contemptu ad iram provocare norunt. Sivo igitur tactus, sive visus, sive auditus, sive aliud organum ab objecto ejusmodi ingrato afficiatur, vehemens oritur in spiritibus commotio, sub qua ad resistendum, se defendendum, paria referendum, uno verbo, ad vindictam disponuntur & determinantur Spiritus. Qua quidem vindicta licet nobis bona, grata & jucunda, doloris nostri quasi lenimen quoddam & justa satisfactio, seu oblitteratio quasi quædam noxæ sit, ita ut si pro votis vindicta succedat, de ea gaudeamus, quia nobis satisfactum putamus, id est, quod dicere solemus: *Mann hat sein Muthgen gefühlt*. Nihilominus id, quod nos ad vindictam commovet, semper malum est, vel esse videtur. Non autem omnis injuria, si vel maxime vera sit nos semper ad iram propellit; quemadmodum amicorum sæpe verba contumeliosa & injuriosa æquo animo perferimus, donec intervenientibus aliis pacis insensibilis hostibus, justam irascendi causam persvadentibus

tibus, post deliberationem ab anima rationali factam spiritus demum in ultionem adigantur. Opinio igitur est, quæ ab injuriis lætos nos esse dicitur, & a duabus potissimum causis prognoscitur, a veritate & errore. Ab errore concitata ira præcipatione & debilitati spirituum, temperamentum & consuetudinem sequentium in acceptum est referenda, qualis scilicet in infantibus, mulieribus & ægrotis quotidie observatur, canis iræ, dominum suum, a quo ex improvise fuit calcitratus, mordentis æqui paranda; cum vicissim judiciosi & magnanimes viri raro in iram dilabantur. Quæ autem justa est ira, vel a veritate producitur, ex justa offensæ æstimatione ortum suum ducit, dum ad mali magnitudinem, personas, locum, tempus & causas reflectitur.

§. IIX. Ad impetus pergimus, ad quos iratus homo sub hoc affectu invitatur; Et profecto si in ullo alio, certe in hoc pathemate facies a constitutione sua naturali maxime recedit. Vultus enim est horridus & truculentus; oculi rubent, scintillant, rapido hinc motu & ad latera feruntur, modo in eodem sistuntur, & diversorium suum relinquere videntur; supercilia modo elevantur, modo deprimentur, modo contrahuntur, lacrymæ profluunt, frons corrugatur, capillus assurgit in altum, nares ampliantur, labia instantur & contremiscunt, comprimuntur, infursum contemptu plenum formantur; Vocem edunt irati raucam, horrifonam; Loquelam habent præcipientem, subsultim expressam & interruptam. Porro ira minas, probra, convitia, lamenta aliaque id genus suggerit. Caput mille modis agitur, suspiria ducuntur. Totum corpus rubore ac fervore suffunditur, expulio crebrior. Membra robore insigni prædita, ut objecta sæpe validissima superent, muscoli totius corporis subsultantes, pulsus magni & vehementes, hinc tot voces inconditæ, gestus incompoti, nullus amicorum consiliis, nullus Majorum monitis, nullus Parentum lacrymis locus; Hinc præceps incessus, venarum & colli inflatio; distorquet iratus brachia, terram pede quatit, insurgit, insilit, percutit, per tela, per ignes, in media ruit pericula, quæ pro nihilo ducit. Cuncta pessima & extrema adversus hostem meditatur, omnis alterius cogitationis ac præsertim

fertim objurgationis impatiens, vix suos & sua agnoscit, si pro votis vindicta succedat, illico triumphat, insultat insolens ac de illa gaudet. Sin vero vindictam non exequatur, agitur in rabiem, ira magis accenditur, dentibus stridet ac frendet, spumat, cuncta projicit, ac rumpit, sibi manus infert, vel adversus ea, quæ sensus omnis sunt expertia, excandescit, & quod sunt alia id generis *Φαγόμενα*.

§. IX. Quæ horum phænomenorum sit ratio, facile intelligetur, si supposuerimus, spiritus animales in hoc affectu motu sibi alias ordinario gaudere vehementiori, & quidem nunc respectu totius corporis, nunc vero respectu certarum partium, ad quas determinantur & insimul inæquali: deinde eorum activitatem maximopere augeri: indeque motum sanguinis reliquorumque humorum itidem accelerari. Et quoniam nervi & vasa sanguinea ad omnes omnino corporis partes abeunt, spiritusque animales infundunt, quid mirum, quod omnia membra inordinati hujus motus participes fiant, signaque ejus sat manifesta prædant. Spiritus enim dum impetuoso motu in faciei musculos influunt, hos inflant, nihilque omittunt, quod ad terrendum hostem, vindictamque feliciter sumendam facere possit, inde vultus horridus ac truculentus. Rubent oculi, quemadmodum & vultus & reliqua corporis superficies extraordinario perfunditur rubore, quoniam sanguis ebulliens quasi & rarefactus ad minima vasa capillaria summo cum impetu fertur, fibrarumque interstitia replet & distendit. Scintillant oculi, sanguis enim non solum rarefactus est qui ex infinitis arteriolarum myriadibus per oculi tunicas disseminatis & a *Russchio Epist. Anat. Problem. XIII. depictis* translucet, verum eo ipso, quod oculi bulbis magis dilatatus est, potest tunica *χραιοειδής* colores suos per corneam expansam magis, abstersam & propter exæstuationem & calorem auctum omni humiditate privatam feliciter transmittere. Varius oculorum & superciliarum motus modo rapido, modo in æquali spiritu animalium influxui debetur. Quod lachrymæ profuant, non solum ex dolore, quæ imbecillioris conditionis homines ab
omni

omni se vindicandi potestate exempti perpetiuntur, exurgit; verum etiam partim, quoniam oculorum glandulæ spasmodici seu convulsivi quid patiuntur, hincque humidum suum uberius fundunt, partim quoniam hæc in majori justo copia expressa humiditas per ordinaria excretoria vasa propter palpebrarum inferiorum innationem & intumescenciam compressa ad nares descendere nequit, sed collecta genas humectat. Propter quam spasmodicam contractionem cutis pororumque angustationem capillus & in brutorum tergis pili elevantur & ad principium seu radicem suam quasi retrahuntur. Labia inflantur; sunt enim spongiola corpora, quæ ebullientem & cum impetu appulsum sanguinem in majori copia quam dimensum ordinarium fert, admittunt. Contremiscunt eadem, non tam quia effusa bilis in ventriculum vomitum minatur, sed motus convulsivus subest, *σπασμὸς τρομῶδης* dictus & ab ordinato spirituum animalium in plures labiorum musculos influxu dependens. Cui se jungit *σπασμὸς κινῆσις*, utraque faciei pars simul convellitur, ita ut dentibus strideat, frendeat, atque ridere videatur iratus, canum instar, qui adversarios adoriri parant. Sed non vultus solum inordinatis hisce motibus patet, sed ferit quoque explosiva hæc vis partes tam internas, quam externas, viscera pariter atque artus. Dum enim tanto cum impetu in cor fluunt spiritus, hujus systalticam virtutem augent, ut sanguis ex ejus thalamis summa cum vehementia expulsus vix intra vasa sua coerceri queat, quin rarefescens dirumpere ea videatur & pulsus magni & vehementis author existat. Multo minus in pulmonum solennem & ad aërem in sufficienti copia admittendum necessariam expansionem consentiunt, sed vesiculas eorum constringendo liberum eius accessum impediunt, hinc ad suspiria ducenda invitant hominem. Nec expiratio melioribus subjecta est satis; cum enim omnes totius corporis musculi propter impetuofum & irregularem spirituum influxum trepidant quasi, convellantur & subsultent, illi pariter, qui aerem ex pulmonibus iterum ejiciunt, suum officium non placide, sed interruptim & cum impetu præstant, & loquelam præ-

cipitem, subultim expromptam & interruptam efficiunt. Cum-
 que asperæ arteriæ glandulæ à spasmis constrictæ uberiorem
 fundant lympham, vox non nisi rauca & horrifona editur. In-
 oris concameratione glandulæ & ductus salivales propter eandem
 spasmodicam affectionem & sanguinis ebullitionem salivam co-
 piofiorem suppeditant, quæ modo frequentius expuitur, modo
 conquassata in spumam elevatur. Sic denique artuum motus
 varii instabilesque ab inæquali & aucta spirituum in eorum mu-
 sculos effusione dependet, & quemadmodum hi eo magis inflan-
 tur, indurantur & contrahuntur, quo majorem & spirituum &
 sanguinis copiam recipiunt, ita non mirum, quod singulare eo-
 rum hominisque robur sub iræ incandescencia observetur, im-
 primis cum extraordinaria spiritibus tum insideat activitas seu e-
 lasticitas. Quemadmodum igitur negari non potest, in homine
 motus spirituum menti communicari, hancque, si debitum tem-
 pus sibi relinquatur, eosdem dirigere, præcipue si morigeros na-
 cta fuerit spiritus, *ita accidit quandoque, ut dictamini rectæ rationis
 repugnet anima hæc materialis (i. e. spiritus) & frenum a ratione in-
 jectum non modo mordeat, sed etiam calcitrando contra has habenas e-
 asdem rumpat, & hinc quæquæ versum equi effrenis ad instar feratur.
 Hoc si contingat, non solum omnes functiones a spirituum motu depen-
 dentes turbantur, sed sanguinis rivus reliquorumque humorum cursus
 quoque in citæritas adigitur, ac ipsi anime rationali simul alterationes
 notabiles inducuntur; imo si tandem illa plane superior facta hanc ca-
 ptivam ducat, miserrima omnino sit hominis conditio, quæ eo ipso besti-
 is non tantum simillimum redditur animal rationale, sed & deterius lon-
 ge evadit, ratio namque brutalis facta ad omnem excessum ducit, ut B. Lan-
 gius in diff. II §. 10. rem explicat. Hinc sub hoc fervore homo
 nec amicos cognoscit, nec consilia eorum audit vel admittit. Si-
 quidem ut objecta visibilia & audibilia sensationem excitent spi-
 ritus requiruntur tranquilli, animaque tranquilla; sub hac au-
 tem ex candescencia & effero motu spiritus objectorum impres-
 siones in organis non percipiunt, multo minus animæ rationali
 repræsentant, ut super illas reflectere atque judicium formare
 possit.*

§. X.

§.X. Non tamen omnia in omnibus iracundis *Φανόμενα* semper junguntur, quin modo hæc, modo alia in hoc illove subiecto occurrant, imo contraria quandoque observentur; ita ut tantum absit, ut rubore perfundantur quidam & calumnias effutiant, ut potius palleant & obmutescant. Cum enim ira dolorem semper habeat, conjunctum propter illatas injurias, & terror pariter quandoque se hisce admisceat, quando scilicet quis contumeliosis afficitur verbis, mirum non est, spir. animales fieri quasi in principio attonitos i. e. figi, & de motu suo desistere, adeoque nec ad vocis organa satis influere, sanguinemque suam circulationem debite non absolvere, multo minus effectum suum, qui est rubor faciei, præstare posse, donec tandem justa vindictæ causa cognita ad se redeuntis spiritus eo vehementius moveantur & in membra ejiciantur. Nec omnes æque homines ad iram sunt propensi; siquidem alios cito, tardius alios ad iram provocari, quotidie observamus. Cujus ratio partim in spiritus animales, & humores, partim in animam rationalem conjici posse videtur. Quicumque enim spiritus per se maxime mobiles & activos, humoresque tenues & acres possident, a levi occasione in motus enormes concipere se patiuntur: E contra quorum spiritus minus mobiles humoresque crassi, viscidique sunt, illi magis ordinario contra exandescentiæ motum renitentur; ad instar globuli, qui facilius movetur, quando jamdum in motu constitutus est, atque ille, qui immotus quiescit. Ita & illi, quibus obfirmatum magis est judicium & hinc injuriam veram à falsa dignoscere norunt, remque probe perpendunt, antequam eandem exequantur, raro exandescunt; cum vicissim, qui res suas inconsulto peragunt, factumque deliberationi anteponunt, à vilissimo objecto facile irritantur. Hinc ad iram proni magis sunt cholericis, non quasi multabile gaudeant, sed quod sanguinis particulas attenuatas, facileque mobiles, & humores tenuiores obtinent. Spectant huc phthysici, quos vel muscæ in pariete errans irritare quotidiana docet experientia, quatenus à tabo humores acriores redditi & in mixtura sua naturali turbati vel levisisimis irritantibus promptissime auscultant. Referuntur huc communiter mulieres, siquidem *non*

est ira supra iram mulieris, dicit Ecclesiast. cap. XXV. & Seneca Lib. I. de Clementia: Muliebre est, furere in ira; Propter substantiam enim laxiorem tenuiores atque magis mobiles naturæ sunt humores, imprimis cum propter animi imbecillitatem non semper in deliberationem trahant, quæ ipsis obveniunt, nec motus componere fluctus aut ad commodum tempus differre, i. e. affectibus imperare norint; prout id sapientiores facere solent viri. Nec ex hac classe eximendi sunt pueri, qui præter humorum teuitatem & fluxilitatem iudicii laborant defectu & vel salutaria consilia pro injuriis reputant, sicque contra monitores calcitrant.

§. XI. Ex hæctenus dictis patet, spiritus animales sub iræ fervore non solum in motum conjici rapidiorem & inæqualem, verum etiam in activitate sua maxime augeri, imo humores & massam sanguineam præcipue celerius justo circulari. Videntur tamen humores præter hunc motum auctum plura perpeti. Juxta *Honorati Fabri* sententiam *ex vehementi humorum agitatione partes bilis colliguntur, itemque alii humores homogenei; colliguntur autem propter uliginem; analogiam habes in butyro, cujus partes per agitationem colliguntur; que sane analogia rem hanc ob oculos ponit.* vid. *Traçtat. de Homine Lib. V. propos. 47.* Econtra *la Chambre des Châraçteres des Passions Vol. II, cap. 3.* humores malignos agitari atque separari sub ira existimat. Quicquid hujus sit, certo certius est, circularem pariter ac intestinum motum sanguinis & reciprocam utriusque & cum aere ambiente relationem vitalitatis magnam constituere partem; eamque adeo singularem esse, ut sive cum fermentatione sive cum ebullitione sive alia quavis actione rerum naturalium comparetur, & in uno alterove conveniat, in multis tamen disparitas insignis observetur. Circularis enim intestinum variat, hic illum, prout ab atmosphæra aliisque rebus non, naturalibus afficitur, modo plus rarefit, modo condensatur. nunc inhibetur; somnium vero durante vita mutuum quasi temperamentum est. Vid. hanc in rem *Ortelii Histor. Partium Dissert. III.* Hinc quamdiu æquabilis & temperatus est uterque motus sanguinis, omnes in œconomia animali ex naturæ præscripto & pro organorum conformatione congrua humorum sub debita quantitate

tate & qualitate fiunt secretiones. Jam finge, circularem sanguinis motum maximopere intendi, (quemadmodum in ira omnino intenditur) necessario intestinus ejus motus itidem læditur, & in mixtura sua debita massa sanguinea turbatur, ac tantum abest, ut humores in debita quantitate & vitalitatis caractere imbuti fecernantur, ut potius copiosiores & cadaverosi ex suis colatoris emulgeantur; imprimis cum cachecticum alias præxiterit corpus. Hinc *Rolfincius in Consil. Medic. p. 715. infernalem vocat Megeram iram, qua suam dum exerit rabiem, furiosa bilis commotione totum corpus concutit, sanguinemque una cum aliis humoribus conturbat.* Quemadmodum autem singularis ille supra dictus & naturalis sanguinis motus verbis satis exprimi & delineari haud potest, ita certe ardua res est, modum describendi, quo humores ita alterari & corrumpi queant. Inde certe est, quod sub vomitibus talismodi excandescantiam quandoque comitantibus liquamina cadaverosa non solum per os rejiciantur, verum etiam, quæ in ventriculo restant, quicquid assumitur, in sui indolem transmütent: usque adeo diffusum & multiplicativum sui, fermenti ad instar, existit tale virus. Præter Exempla, quæ quotidiana subministrat experientia, refert *Riedlinus in Linearum Medicarum Anno IV. pag. 912. de Muliere nonagenaria, quæ, cum ex improvise filia natum minima lintea quadam pretiosa combussisset. inde tantum huic affectui indulset, ut cum præsertim filia natu major postea amice, ut quantum sibi iræ damnum inferret, consideraret, monuisset, fere furere inceperit, at quando cum sanitatis damno, paulo post experta fuit. Licet enim ante hanc iram sat integra gavisæ fuerit sanitæ, jam non solum statim facies peregrino obducta fuit colore, ut mutationem in ipsa quivis notare potuerit, verum & vomitus aliquoties instantes. ventriculum valde concusserunt, alvusque brevi temporis spatio multoties soluta vires non parum prostravit, ut & ad has redintegrandas & humore suo motui restituendos medicamentis opus habuerit.* Inde etiam est, quod irati sub excandescantia cibum capere prohibeantur, ne effervescentes adhuc & in ventriculum effusi pravi humores alimenta pariter depravent, cruditates pariariant, & M. S. magis inquinent. Inde est, quod vomitus artificiosè moti adeo egregie tam revellendo, quam evacuando conducant

cant; sub quibus infimul bilis rejecta de sui propter sanguinis motum nimium & hepatis ductuumque biliariorum spasmodicam contractionem copiosa ad intestina effusione, & ex his ad ventriculum regurgitatione abunde testatur. Inde est, quod nutrices post altercationes alumnis suis mammas præbere interdiciantur, ne pro blando dulcique nutrimento noxia talia liquamina, vena & mortem ipsam iisdem instillent; quos certe errores tenelli infantes torminibus, pavoribus & insultibus epilepticis alias luere coguntur. Et notatu dignum est exemplum quod *Albinus* observavit, & in *Disputatione de Atherapocusia Morborum* his verbis descripsit: *Infans unius anni cum ubera matris, dum præ ira exestuaret, suggeret, ex oculis, auribus, naribus, ore, ano atque pudendis letibale passus est sanguinis profluvium, matrisque furentem affectum morte expiavit.* Et *D. Johannes Georgius Sommerus in Miscell. Natur. Curios. Dec. II. Ann. II. obs. 172.* de matre quadam refert, filiam duorum mensium lactante, quæ post iræ excandescentiam inconsiderate filiaæ mammas à virore plus quam bilioso nondum liberatas porrigens paulo post eandem habebat epilepticam & post octo horas mortuam. Inde tandem est, quod etiamsi dentes ex se innoxii sint, æque ac saliva, his tamen sæpe immedicabile aut certe periculosum infligatur vulnus, ubi ira vehementior eosdem armavit in perniciem. Sic refert *Hildanus Cent. I. obs. 85.* de Viro, qui ab alio furiosa ira percito ad primam articulationem pollicis graviter fuit morsus: *Hinc statim exortus est dolor vehemens per totum brachium, neglecto ab initio morfu, dolores reliquaque symptomata singulis momentis ingravescebant. Quarto die accersitus Chirurgus febricitantem ipsum comperit, syncope iisdem aderant & dolor acutissimus; pollex item usque ad carpum correptus erat phlegmone, que postea in putridum & finuosum ulcus degeneravit. Morsus lividi erant, ex quibus subtilis, acris & foetidissima materia effluxit. Plura qui desiderat exempla adeat eundem *Hildanum Cent. I. obs. 84. & Cent. IV. obs. 87, Glandorpil speculum Chirurg. obs. 49. Panarollum Penzec. II. obs. 42. Zacutum Lusitanum Lib. III. Prax. admir. obs. 88. Job. Jac. Breuning Itiner. Part. IV cap. 4. Neuschiz Part. III. Lib. II cap. II.* Quemadmodum etiam alia animalia alias innoxia, si in furorem agi-*

agitentur, moribus suis venenum communicant aliis, quorum Catalogum solerter collegit *B. Eitwüllerus in Dissertatione sua Inaugurali de Morsu Piperæ Puncti, V. §. 6.*

§. XII. Ex his facile quis intelliget, verum esse *Zenonis* effectum Iram τῶν τὰ θεῶν παρὰ πρῆξιν apud *Plutarchum de Ira conducentia* vocantis. Quid enim de FEBRE dicam? *Ira*, verba sunt *Perdamenti de causis Morborum cap. 2. quæ fervor quidam est existentis in corde caloris ob immoderatum motum, per totum nunquam diffusa corpus febrem accendit.* Ephemeræ enim febres incidere iratos præter experientiam quotidianam testimonia & exempla à *Zacuto Lusitano Lib. IV. Med. Princ. Hist. 5. Lotichio Lib. I. cap. I. obs. 3. Gabelshovero Cent. VI. cur. 92. in annotat. & Hildano Cent. I. obs. chir. 17.* loquuntur, quemadmodum idem *Hildanus obs. 18. hominem se cognovisse dicit doctum, qui facile ex ira in febrem ut plurimum ephemeram, nunquam & in tertianam incidebat, non sine magno periculo.* Suoque haud raro damno puerperæ hic loci docent, ex ira purpuram ut plurimum fatalem contractam esse. Certe qui cum *Hippocrate de Natura Hum. text. 27.* plerasque cum *Jouberto Dec. II. Paradox. 3.* omnes febres à bile oriri existimant, hujus ad sanguinem effusio- nem febres accendere pronuntiabunt. Nos in spirituum ἀταξία & motum præter naturalem febrium formalitatem rejicientes, si ponderemus *Φυρόμενα*, iræ ac febribus solennia, una eademque esse, febres non solum propter motuum similitudinem ex ira facile accendi posse, credimus, sed commode iram febrem naturalem & febrem iram præternaturalem vocamus, *Campanellam* secuti, qui dicit: *Ira per se sola & essentialiter febris est, sedem habens in potestativo, nata ab appetitu propulsandi malum, quod cognoscitivum percepit, judicavitque esse propulsandum vel extinguendum. Inde sequitur potestativi commotio in calore & tenuitate. Ira hæc non excitat febrem, sed est ipsa febris.* Consentit nobiscum *Pecklinus Lib. III. obs. 25.* *Quicquid demum de Ira sit, inquit, haud inepte dixeris & morali quidem sensu, furoris repentini esse illam speciem: sive physice eam intuearis, febriculam esse aut ebullitionem fluidorum solstitialiæ, quam seorsum juxta circumstantias & motus eccentricos consideres, apparebit,*

C

con-

convulsionis aut epilepsie quandam umbram esse, in quam tamen etiam, si hoc corpus propendeat, ex facili mutetur.

§. XIII. De Vincislao Bohemorum Rege testatum reliquit *Dubravius Lib. II. Hist. Bohem*: quod Anno 1418. cum fortisira percitus pugionem evaginasset, ut Prægulatorem occideret, qui Husitorum tumultum Pragæ, duce Zisca, excitatum Regi sciens non aperuisset, à circumstantibus detentus pugionem amisisset, ne Familiaris eæde Regiam Majestatem coinquinaret, in illorum manibus APOPLEXIA correptus post aliquot dies mortuus sit. Sic de Matthia Hungariæ Rege perhibet *Joach. Curcus in Silesiæ Annal.* quod cum in secunda mensa ficus recentes ex Italia allatas posceret, easque ab aulicis consumtas audiret, tantâ exarferit iracundiâ, ut apoplecticus corruerit, & sequenti die satis cesserit. Potest enim APOPLEXIA iræ supervenire, quando in phlegmaticis multum pituitæ in cerebri canaliculos infunditur, vel in cholericis sanguis extravasatur, sicque nervorum principia, per quos spiritus animales ad partes pro motu sensuque præstando amandari debebant, occluduntur. Et cum MOTVS CONVULSIVI & EPILEPSIA ab inæquali & vehementi spiritu in membra effusione dependeant, quis hos affectus ab inordinato horum sub ira motu concitari posse, esseque iram juxta *Pecklinum* §. antecedent. laudatum umbram quandam horum morborum, negabit? Refert *Platerus Lib. I. obs. pag. 37.* de Capitaneo quodam Helvetico, viduam juvenulam divitem ducturo, cum sponsalibus indictis in contractu matrimoniali inter fratres sponsæ ipsamque de donatione propter nuptias non conveniret, ipsaque, quod ab illis impediretur, quo minus sponso, quantum cupiebat, donare & legare posset, cum ira percita a coena nuptiali abstinuisset, noctu cum sponso dormiens convulsionibus subito extincta est. Et *Johannes Matthæus in Op. Med. 27.* dicit: *Cum in aula Illustris Principis Ernesti Friderici, Marchionis Badensis, Ejus Celestitudinis Cubicularis Johannes Beckler Judæus plethoricus gladio obituro, ut esse solent, quibus se pugiles exercent, ab imberbi adolescente in palpebra inferiore leviter consunderetur, ira & indignatione astuans egerimeque ferens*

ferens, quod a puero & discipulo suo vinceretur, in gravissimam convulsionem epilepticam incidit, quæ quatuor l. quinque horarum spatio vitæ fæner: fecit. Plura qui vult, adeat Gabelchoverum Cent. IV. cur. 59. & Redlinum Lin. Medic. Ann. VI. p. 45. Spasmis pariter debetur PARALYSIS, iræ pedisequa; quatenus sub spasmodica nervorum fibrarumq; contractione spiritus animales in hunc vel illum nervum non sufficienter influere, hinc l. motum l. sensum, l. utrumq; parti, ad quam ablegantur, largiri nequeunt. Cujus exemplum nobis suppeditat *Tulpius in Obs. Med. lib. II, cap. 20. in Solimanni uxore, quam intempestiva iracundia protinus à partu in paralyfin sinistri lateris conjecit.* Quid quod paralyticæ musculorum laryngis constitutioni adscribenda sit APHONIA in Naufimenis Atheniensis uxore, quæ cum filii & filia stupro intervenisset, inopinati monstri percussa conspectu, & in præsens tempus ad indignandum & impoſſerum ad loquendum obmutuit, prout refert *Valerius Maximus Dict. Faët. Memorab. Lib. I. pag. 57.* Et de *Valentiniano I. testatur Sigonius Lib. VII. Imper. Occid. quod ob responsum a Quadorum legatis latum tanta ira accensus fuerit, ut subito cum eis objurgare cum capisset, tanquam telo aliquo ictus vocem simul & vires amiserit, brevique temporis intercapedine animam exhalaverit.* Nec incongruum est TREMORIS hic commemorare, qui ab inordinato itidem spirituum influxu dependet; quatenus *Felix Platerus l. c. p. 50. dicit: Cum profectus essem ad Præfeti cujusdam uxorem Anno 1604. in Novembri ad inspiciendam pelliculam in oculo natam, maritus ea nocte, ancillam cum famulo molitoris concubuisse, certior factus, matutino tempore domum reducem ancillam, capillis correptam & humi stratam pedibusque pulsans adeo ira excaudit, ut statim dyspnœa correptus & tremore sibi potius quam uxori consuli opus habuerit; Verum antequam remedia adhiberentur, venam Chirurgi consilio aperuit, sed nihilo levatus perseverante dyspnœa & tremore, totiusque corporis prostratione biduo post expiravit.*

§. XIV. Iram FUREM BREVEM vocat *Horatius Lib. I. epist. 2. & Epicurus* interrogatus, quid efficeret Ira, eandem si immodica sit, parere insaniam respondit. Et quid mirum? Immorigeri enim spiritus in motus praternaturales concitati ex-

cutiunt rectæ rationis jugum, nulla admittunt consilia, in scopolos, in saxa ruunt irati, quem eos male sanus impetus pellit. Refert *Lucianus in Cynico*, equitem furibundo equo conscenso, præcipiti cursu per avia & devia abreptam, & quo tam concitate pergeret, rogatum, respondisse: quo illi, monstrando equum, libitum est. Haud aliter de homine in iram coniecto sentiendam. Pergit ille, non quo ratio vult, aut DEUS, sed quo ira ipsum abripit. Et velut undosis fluctibus agitata cymba, rectore jam subter maris potestatem, amisso clavo, redacto, pellitur, tandemque in voragines absorbetur, ita præcipitio nemo magis obnoxius, quam homo iratus, ut proin *Xenophon* ferociam in equis iracundiæ hominum similem haud falso pronuntiaverit, neq; in congrue ideo vulgari parœmia, ubi quis incandescere coeperit, sequum inscendere dicatur. Hinc non ruunt solum irati coeco impetu in adversarios, eosque quandoque interimunt, ut Alexander Clitum; apud *Curium Lib. IX cap. 1.* & Periander conjugem, vid. *Diogenes Laertius de Vita Philos. Lib. I pag. 57.* verum & sibimet ipsis violentas inferunt manus; quemadmodum *Johannes Langius in Lib. I epist. 38.* refert de agricola, qui cum crudelibus dolorum tormentis in altero hypochondriorum latere conficeretur, nec aliud fore doloris remedium, quam mortem suspicaretur, ira velut amens percitus arrepto cultello guttur sibi abscidit; & *Zacutus Lusitanus de Medic. Princip. Hist. Lib. II. obs. 3.* commemorat servum, qui cum a domino acriter citra rationem objurgaretur, nec de eo posset sumere vindictam, ira excandescens, suborto subito genarum rubore, torvo aspectu velut amens, verba pessima in dominum obmurmurans evaginato tenuissimo cultello, umbilico confosso mortem sibi pro vindicta conscivit. Hinc ne in talem furorem dilaberetur Augustus, sequens ei Athenodorus Philosophus valedicens reliquit præceptum: *ὅταν ὁ γιοθῆς, καὶ ῥαγ, μηδὲν εἶπης, μηδὲ ποιήσῃς πρότερον, ἢ τὰ ἔκδοσι καὶ τέτραγα γράμματα διαθεῖν πρὸς ἑαυτὸν* i. e. *Cum iratus fueris, nihil neque dixeris, neque feceris, priusquam 24 literas tecum ipse percurreris; vid. Plurarch. in Apobtegn.* Ut scilicet sub mora illa spiritus aliorum deturmi-

terminati de concepto motu irregulari desistant, mentisque præceptis deinceps auscultent. Imò diuquandoque perdurat furor, dum spiritus animales motum suum valide continuantes confusas excitant ideas; Nam & plures visi sunt furore corripi verba sunt Galeni in Sect. VI. aphor. Comment. 28. qui ab excaescentia vel ira, vel mæstitia principium habuit, ipso scilicet corpore tempore illo promte se habente ad incidendum in tales passiones.

§. XV. De foemina quadam refert Riverius Cent. II. obs. 9. quod circa finem septimi mensis occasione quadam domestica in iram vehementissimam concitata fuerit, à quo post vomitum matutinum dolorem stomachi ICTERICA facta fuit. Cujus phænomeni ratio facile erui poterit. Oritur enim icterus, vel quando propter spasmodicam ductuum biliariorum & hepatis contractionem bilis secretio in hujus acinis & excretio impeditur, sicque biliosa particulæ in M. S. resistunt, & æquilibrium tollunt; vel quando propter mixturam sanguinis turbatam eadem seorsim quasi fluctuant & præcipitantur, quemadmodum à morfu araneorum, viperarum, canis rapidi &c. contingere solet; utroque enim modo nimia sanguinis exagitatio particulas crassiores flavas per totum corpus difundit, quæ ad capillaria delatæ vasa ob crassitiam suam in illis hærent, hincque cuti flavum conciliant colorem, qui, imprimis in oculis, ob vasorum copiam, pororum constantiam & exilitatem & cuticulæ investientis teneritudinem transpareat. Et ab ultima potissimum causa in allegato exemplo concitatum fuisse icterum, exinde probabile est, quod alvus non fuerit adstricta, sed liquida potius & biliosa. Sic quando eadem bilis ad ventriculum & intestina copiosius deponitur, ratione suæ acrimonix vellicantis in VOMITUS, ALVI FLUXUS & CHOLERAM conjicere iratum valida est; exempla legi possunt apud Borellum Cent. II. obs. 27. Hildanum Cent. I. obs. 18. Gabelboverum Cent. VI. obs. 92. Paullinum in Observ. Medico-Physic pag. 75. Miscell. Nat. Curios. Dec. II. Ann. V. annex. & Riedlin Lin. Med. Ann. IV. pag. 912. Nec pauca prostant exempla iratorum in gravem COLICAM conjectorum, quæ vel à liquamine acri, ad ductum intestinale deposita, atque dolorem concitante, vel à spasmodicis intestinorum affecti-

bus in acceptum est referenda vid. *Gabelchoverus loc. alleg. Platerus Lib. II. obs. pag. 450. & Sydenham, oper. pag. 268.* quemadmodum & *Tulpius Lib. V. cap. 4.* VOLVULUM ex ira observavit: Iisdem spasmodicis HYSTERICA debetur PASSIO in iratis deprehensa mulieribus à *Montano Consil. 8u. & Smetio in Miscell. P. III. epist. 7.*

§. XVI. Duo adhuc restant symptomata ab Authoribus annotata, eaque sibi maxime contraria, MENSIVM scilicet FLUXUS, EORUMQUE SUPPRESSIO, quorum prioris exemplum exhibet *Riedlinus loc. cit. pag. 6u.* de foemina, quæ ira accensa tantam profudit per genitalia sanguinis quantitatem, ut residui quid in corpore restare, nisi vita superstes fuerit, quivis dubitasset; posterioris vero suppeditat *D. Kölichen in Act. Med. Hafn. Vol. II. p. 288.* in muliere, quæ consueto tempore tributum lunare solvens cum vicina sua altercari coacta erat, unde suppressis mensibus phrenitica facta fuit. Nimius igitur concitatur mensium fluxus ab ira, quando ebulliens, effervescens & rarefactus sub ira sanguis vix intra cancellos & vasa contineri potest, sed qua data porta foras ruit, ita ut compesci vix queat, quemadmodum narium aliarumque partium HÆMORRHAGIÆ iratorum enormes quotidie obvia sunt. Sic vidi, dicit *Pechlinus Lib. III. obs. 25.* quibus ad iram paulo vehementiorem nares protinus stillarent sanguine, etiam foeminas, quibus Naturalium hæmorrhagiæ ad iram impetus recurreret. Novum vero & insusitatum Magistri equitum symptoma erat, qui cum sepe alias ad quamvis excandescentiam, tum maxime in prælio Ratenænsi, dum cum hoste pugnaret, eumque occideret, tanto sanguinis ex aure profusio, quod animi irati vehementia concitaverat, inundabatur, ut a suis post prælium agnitus & ipse graviter vulneratus crederetur, donec detractæ vestes illius corporis habitum, aures autem ab hæmorrhagiæ sœvæ saucias ostenderent. Plura vid. apud *Hildanum Cent. I. obs. 18. & Cent. I. Epist. I. Camer. Syllag. Memorab. Med. Cent. X. §. 56.* Supprimuntur autem idem, vel quando sanguis & spiritus in motu suo aliam recipiunt determinationem & à genitalibus quasi revocantur & avertuntur, vel quando spasmodicæ contractiones vasculorum orificia, fibras porosque circa genitalia constringentes, nihil sanguinis amplius destillare permittunt: §. XVII.

§. Sed an MORTE luere hunc affectum cupiam contigit?
Ab ira nemo interit, utpote nec calore perfrigerato, nec ejus robore soluto, diserte asserit Galenus de Symptom. Caus. Lib. II. cap. 5. cum quo consentiunt Zacutus Lusitanus Medic. Princ. Hist. Lib. II. Dub. VI. Fortun. Plempius Fundam. Medic. Lib. III. cap. IX. pag. 225. Lochner. de Apoplexia 76. Valleriola Loc. Commun. Lib. II. pag. 667. Verum enim vero immoderatam iram mortem sæpe accelerare præter Syracidu effatum: Zelum & iracundiam imminuere diem affirmantis Cap. XXX §. 25. ex hæcenus allegatis exemplis constat, non parcas rarasve esse observationes illorum, quorum interitui ira primam suppeditavit ansam; Non immediate quidem, fatemur, semper iram mors secuta est; sed nec alii semper ex timore, gaudio &c. a quibus pathematibus homines interire, dicunt præfati Authores, moriuntur, ita ut non aliis ante suprema fata subjeti fuerint symptomatibus. Quid? quod Hildanus de Gangrana & Sphacelo cap. 21. duo referat exempla sub ipsa iræ incandescencia mortuorum. Et Zacutus Lusitanus Lib. I. de Prax. Med. admir. obs. 147. dicit: Hanc (mortem) concepit quedam rixabunda & jurgiosa femina in aliam contumelias jactans; hinc flagrabant oculi, labia quatiebantur, dentes comprimebantur, manibus pedibusque pulsabat humum, facie sæda, indecora aspectu, voce rauca & ex ejus ore exiiebat quasi ignem spirans furor, hoc horrido pathemate lassata diu accedente valida palpitatione subito extincta est. Aliud exemplum vid. in Valerio Maximo loc. cit. Lib. IX. cap. 3. Rationem quaris, evolve B. Langium, qui in Dissert. III. pag. 45. hæc habet verba: In gaudio nimio ex summa commotione & agitatione spirituum sanguis vehementius ac copiosius in cor propellitur, ex quo cum adeo celeriter exprimi non possit, inundatione ista circulatorius motus sufflamitur, vitæque deperditur. Maxime etiam idem judicium ferendum est de Ira defunctis, quamvis tam in hoc, quam præcedente affectu fortasse subinde etiam sanguinis stagnatio in Cerebro contingat, ex qua, principio nervorum obstructo vel compresso, influxus spirituum in cor cæterarumque partes inferiores denegatur, hinc mortem insequi necesse est.

§. XIII. Mittimus alia symptomata, quæ quandoque nimiam excandescenciam presso pede insequi solent. Ex hæcenus enim dictis quilibet intelliget, unde horrenda infomnia, vigilia

&

& erysipelas sint deducenda, abortus caulam cognosceat, quem iræ effectum dicit *Galenus Lib. V. aphor. comment. 45. § 53. conf. Miscel. Nat. Curios. Dec. II. Ann. 1. pag. 252.* phrenitidis ortum in comperito habebit, cujus exempla *Act. Med. Hafn. Vol. II. pag. 138.* & *Cammerarius loc. cit. Cent. X. hist. 52. § 5.* commemorant; nec obscurum ei erit, quomodo ex hoc affectu acidularum operatio impediatur, quale exemplum apud *Riedlinum l. c. Ann. VI. pag. 1180.* legere licet.

§. XIX. Vidimus noxas, quas efferata ira producere apta est; pergendum nunc ad commoda, quibus se quandoque eadem commendasse observata fuit. Ira equidem à vulgo inter illos refertur affectus, qui sanitati maximas struunt infidias, labascenti autem eidem opem ferre capaces neququam sunt. Ast Medici rectius, quemadmodum reliqua animi pathemata, ita & iram inter res non-naturales referre solent, quarum scilicet usus vel legitimus vel perverfus valetudinem humanam modo concutere, modo restituere potest. *Ira compressa juxta Francisc. Baconem de Verulamio in Historia Vita & Mortis p. III. est etiam vexationis genus, & spirituum corporis succos carpere facit. At sibi permissa & foras prodiens juvat, tanquam medicamenta illa, que robustum inducant calorem.* Et quis quaeso est, qui nesciat, dari homines, qui nisi quotidie ira excandescant, male se habent? an quia particulæ heterogenæ sub intensiori hac sanguinis ebullitione ad habitum deponuntur & sub insensibili transpiratione vel alia secretione ex corpore proscibuntur? an vero, quia per naturam torpidus sanguis hoc modo magis movetur, attenuatur, & ad secretiones rite præstandas disponitur. Habet enim se ira instar venti, qui quam impetuosis etiam fuerit, vapores tamen & nebulas discutit, aerem purgat, purumque & vitalitati magis congruum reddit.

§. XX. In specie iram PITUITOSIS minus nocere, sed quandoque utilem esse, ut per ipsam debilis calor augeatur, pronuntiant *Moebius Epitom. Instit. Medic. pag. 522.* & *Plempius Fundam. Med. L. III. cap. 9.* *Clauderus in Miscel. Natur. Curios. Dec. II. Ann. V. obs. 196.* iram quod attinet, dicit, tum alios, tum me ipsum Praxis docuit, personis in senio constitutis hac mediante balsamum vitalem quodammodo

do reviviscere. & in actum reduci, cum ita mucosa phlegmatis visciditas illam quasi suffocans ventiletur, & calor innatus senilis sit equiparandus Lapidi pyriti, scintillas igneas non nisi ferro fortiter percusso spargenti & communicanti. Dicta autem incandescencia moderata & lenior, nec frequens esse debet, flammulam alias lucis innatae jamjam semimortuam subito exstingveret. Ad hac spiritus cordis ac cerebri confortante aliquo sunt javandi. Quoniam autem corpora levia celerius in motum rapiuntur, & citius rursus subsistunt, ut in pluma videre est; contra crassiora solidioraque diutius quidem reluctantur, agitata tamen majori cum violentia & diuturniore mora cursum suum peragunt, in plumbeo globo et ormento eliso cernitur; sic biliosi sunt quidem in iram proniores, sed statim rursus placantur; melancholici autem omnes, qui crasso sanguine sunt instructi, non facile quidem irascuntur, sed ira illorum vehementior est & diuturnior. Quicquid igitur Ira pituitosis conferre potest, in eo consistit, ut motu spirituum & sanguinis intendendo crassas, viscidasque humorum particulas attenuet, incidat, mobiles magis reddat, & obstructions reseret; Respexit huc divus noster *Cous in Epid. II. Sect. IV.* dicit inquit: ἐπιτηθεῖν ὄξυθυμὴν ἐμποιεῖν, καὶ χρωματὸ ἀναλήψως ἐνεκα καὶ ἐγχομασ. S. i. e. diligentia adhibenda, ut ex candescencia inducatur & coloris reparandi & sanguinis in vasa subter cuticulam colligendi gratia. Cujus moniti memor *Olaus Borrichius* foeminam illustrem FEBRE TERTIANA detentam & omnia medicamenta respicientem lagenis aqua calida ferventibus circa illam positis ad iram commovit. Nec fefellit augurium. Cessavit febris e vestigio & illa licet magnopere ferociente, quievit, nec unquam postea reversa est. vid. *Miscell. Nat. Curios. Dec. I. Ann. III. obs. 278.* Et *Franciscus Valerius Lib. II. obs. 4.* hæc habet verba: *QUARTANA affectum Jacobum Bannum in vehementem iram meo consilio a suis actensum curatum exemplo vidimus, cum nullis antea medicamentis cessisset morbus. Ino novimus, dicit Moebius loc. cit. qui ex largiori sanguinis vena sectione, profusione nimium refrigerati calorem ira concitata receperunt.*

§. XXI. Ex eodem fundamento PARALYSIN ab ira solutam legimus

D

mus

mus. Sic modo laudatus *Valeriola* loc. cit. refert: *Ego mirum quid vidiſſe in Conſobriſino meo Job. Sobiratio teſtari plena fide poſſum, qui cum Avenione convulſus annos plurimos fuiſſet, ita ut contractio poplitibus ingredi non valeret; Repentina via eaque vehementi percitus in ſamulum plagis cadere nitetur, ita corpus exagitavit, ut conſeſtim diſtentiæ crurum nervis poplitibusque emollitis & ſine ullo doloris ſenſu incedere & erectus ſtare, cum incurvo corpore annos totos plus minus ſex conſtituiſſet, poſſet; deinceps per totam vitam ſanus evaſit. Ut quem non operoſa medicamentorum genera curare potuerant, ſola ira naturam exagitant perſanavit.* Speſtat huc conſilium *Craſoni* Lib. VI. Principi cuidam paralytico datum, in quo præter alia leviſſe excandefcentiam ei commendaverat. Similia refert *Horſtius* Lib. XI. obſ. 15. Et quid de APHONIA & LOQUENDI DIFFICULTATE dicam? Athin *Croesi* filium, viſo irruente in Patrem minaci Perſa, cum antea mutus exegiſſet vitam, ira & metu percullus dixiſſe: *Homo ne perimas Croeſum:* & poſtmodum per omne vitæ tempus vocalem exitiſſe, ex *Herodoto* habemus. De *Hafnienſi* quodam refert *Borrichius*, qui per infortunium toto quadriennio mutus conſpecta vetula ſibi forte obvia; & ob inimicitias funeſtas jam olim ſibi inviſa, toto animo exardeſcens & vindictæ accenſus cupidine; *Ut Te, dixerit, Dii Deaque omnes perdant, venefica*, vld. *Aët. Med. Hafn. Vol. I. obſ. 71.* Sic *Ægles Samius* athleta mutus, cum ei victoria, quam adeptus erat, titulus & præmium eriperetur, indignatione accenſus vocalis evaſit vid. *Valerius Maximus* loc. cit. Lib. I. cap. 8. Et *Cæſar Bugatus* Lib. *Hiſtor. 7.* ſcribit. *Muccium Sforciam* à primo ortu in loquendo vitium habuiſſe, ut non ſine notabili impedimento loqueretur, at tamen die quadam cum maxima excandefcentia detineretur, iraque animum occupans linguæ impedimentum auget, tanto conatu impetuque commotum fuiſſe, ut poſthac ſemper multo expeditius loqueretur. Utrobique enim impedimenta & obſtructiones per concitatioſem ſpiritus & ſanguinis motum fuere remota.

§. XXII. Quid de ARTHRITIDE dicam? *Podagricum, virum e-*
radi-

rudicum, Dn. D. Ellenbergerum p. m. Illustr. Administr. Magdeburg. Hala Saxonum Archiatrum per celebrem Chimiaturum Grafebeccium olim injuriosis verbis affectum memini inquit Horsius Lib. XI. epist. 15. qui per iracundiam de lecto surrexit & injuriantem sic verberibus excepit, ut fuga sibi consulere cogeretur, doloribus sæpissimis podagricis ita sopitis, ut longum post tempus recidivam non pateretur. Et Libavius de Cruentatione Cadav. pag. 302. Hominem arthriticum aliquando se novisse testatur, qui cum egredi, nec crura movere valeret, concitatus tamen ira crura extendebat & ad offendentem uxorem per medium solus cubiculum percurrebat. A vellit enim sanguis cum impetu ad articulos propulsus particulas heterogeneas, tartareas, ceu vocant, ad eosdem depositas, fibrasque distinentes, lacerantes, pungentes, lancinantes acripit, fundit, secum ducit & vel per insensibilem transpirationem vel alia secretoria e corpore eliminat, sicque sublata causa cessat quoque effectus seu dolor.

XXIII. Quin imo & alvum movisse iram critice observationes testantur; sic Hildanus Lib. 1. obs. Chir. 18. Matronam, dicit, honestissimam & piam cognovi! Dusseldorpiæ, quæ adeo a Pharmacia abhorrebat, ut mannam aut syrupum rosaceum vix potuerit sumere. Contra tali natura beneficio erat prædita, ut ex minima etiam animi perturbatione, præcipue ex ira alvus adeo subduceretur, ac si pharmacum quantumvis efficax sumisset. Et Riedlinus Lin. Med. Ann. IV. pag. 914. Hinc aliis iratis, modo modum non excedat, tale alvi profusivum salutare esse solet, uti quidem, dum hæc scribo, Mercator quidam æstatis fuit. Bilis enim sub ira in majori quantitate ad intestina effusa horum membranas enormiter stimulat, ad sui contractionem & fœcum ejectionem, forsitan etiam à folis spasmis intestinorum tubus angustatur, & sic, quicquid in eo continetur, exprimitur.

XXIV. Sed perquam bene allegatus Riedlinus huic observationi sequentia subjungit verba: Quia tamen ut modum servet, in nostris non est viribus, semper præstabit, ab ira sibi temperare, quam tam periculose alvum movere. Idemque de reliquis affectibus, in quibus solvendis natura operam suam sub iræ commotione præsticit,

lentiendum est. Natura enim arte potior existit; quemadmodum Magnificus noster Decanus in *Dissertatione* superiore anno habita de *Arte Natura amula* fusius edocuit. Quanquam enim podagram a natura sub iræ effervescentia curatam supra pronunciamus, tenenda tamen sunt verba *Excell. Bohnii loc. all. §. 41. Arthritica recrementa natura sibi relicta ad juncturas extremorum detrudit, & quidem sub remissione & subsidentia turgescunt ac molestarum; temere contra ac frivole ut plurimum agere deprehenditur Medicus, qui dolores articularum ut interpellat, vel arceat, vel materia peccantis metastasin festinet, sudorifera propinat; (vel iram concitat) symptomata nempe pristinis recrudescens ac ingravescentibus magis (vulgo ait, mann hat ihn das Zipperlein in Leib getrieben) heterogeneitatibus nempe arthriticis secretis & quasi condensatis ab usu diaphoreticorum (vel ab ira concitata) denuo solutis & ad massam sanguineam l. generis nervosi fluidum reductis hincque confusis. Apposite hanc in rem *Pechlinus l. c.* Plurimis certe improvisa illa magis ut ilia fuere, quam qua sollicitate excogitata erant. Imo vero, ut ad inopina quæ, ira convertitur, ita fortuna casus, ut laborantis ingenium affectus hujus momenta & gradus regere ac determinare solet. In universum autem non tam in initio, quam sine morbi, & absunta jam parte humoris dolorifici remedia ejusmodi profuere. Atque si animi affectus ipsamque iram ad usus suos transferret, subitorum casuum morborumque condiciones mirifice cognitatas habere oporteret, ne tristior eventus novitatem ancipitis remedii famam sanantis in discrimen adducere videretur. Itaque qui sanati fuere, affectuum ingenio, fuere autem plurimi, plerique omnes tum a temeritate, tum a fortuna adjuti sunt. Ita ut mirari potius quam imitari exempla hæc deceat.*

XXV. Hæc sunt, L. B. quæ de ardua hac materia balbutire impræsentiarum licuit. Nec quicquam restat, quam ut quosvis sanitatis bonorumque morum studiosos etiam atq; etiam moneamus, ut sub rationis directione affectui huic moderentur, aurea *Job. Tackii in Chrysoγονia animali & minerali pag. 69.* verba in aures eorum susurrantes: *Uti voluptas in porcos, sic iracundia in leones & tygres, & his crudeliores plerumque transformat. Deest iracundie charitas*

tas, deest iustitia, modestia, patientia, humilitas, quies, magnanimitas, affabilitas, gravitas, misericordia; moderata ibi nulla, hinc & virtutes nulla. In incensa iracundia domo habitant; Ignibus fumo, ventio & flammis undique circumsepti: Ira pleurestis est, continuo pungens; cauterium continuo urens, febris continuo phantasia turbans: pbrenitis, continuum delirium suscitans; peripneumonia letbalis spiritum auferens. Angina fauces praecludens; saliva virulenta canis, hydrophobiam inducens. Et quid memoro? crudelius a se invicem distrabuntur, qui subjacent ira. & vincuntur hoc affectu, quam Metius Suffetius, qui quadrigis in diversum traditis corpus divellendum praeiit. Phacroni similes sunt, qui incertus, quo equos suos dirigeret, ab equis suis abreptus penitentorum accendit orbem, seque ipsum perdit.

FINIS.

Quid doctrinarum juvat omnes nosse recessus,

Sic non scriptis plurima nosse probes?
Hoc facis. Ingenium chartis spirantibus orbi

Niteris eximias pandere mentis opes,
Gratulor & forti tolerati mente labores
Inveniant, opto, praemia digna tui.

Hisce animitus gratulari voluit

D. Johann Caspar Grimm,

Ira

IRa furens quot fit, demonstras, causa malo-
rum,
Sed dum demonstras, est Tibi causa boni.
Namque Tuis studiis probus anne irascitur ul-
lus?
Applaudunt omnes, ingenioque favent.

*Paucis hisce Nobilissimo DN. Authori,
Amico suo validissime dilecto applau-
dere voluit ex animo*

Præses.

IRa malum est, quo non aliud violentius ul-
lum:

Ira hominem totum se male habere facit.

Ira homines usu rationis reddit egentes:

Ira hominum multis lethifera esse solet.

Iram describit Tua Dissertatio, AMICE,

Datque iracundis optima consilia.

Sic, modo qui nostra GEBEHART ex urbe
migrasti,

Paulum mutato nomine sis GEBERATH.

Con

Consiliis medicis ut post benedicat Jova,
Pectoris ex imo, SVAVIS AMICE, precor!

*Hæc in honorem Nobilissimi Dn. Re-
spondentis, Fautoris atque Amici
sui æsumatisimi scribebat*

Henricus Schhardt,

Erff. ad S. Mich. Rector.

NUm strigosa crepem fallacis nescius auræ,
Quando, GEBHARDE, tuum nomen in urbe canam?
Non. Scit quisque etenim quæ sit solertia culti
Ingenii, valeat quo comes artis opus.
Prædicat haut quicquam *Non Ens*. Sit gratia verbi:
Is neque Davus erit, qui Oedipus extiterit.
Facta virum, non dicta probant: ast utraque præstant.
Hoc tua Musa gradu docta per ora meet.
Extendet late Nomen sociata Prudentum
Ordinibus Medicum. Grator, *Amice*, Tibi.
Doctis conde diem curis: tua pectora firma
Præsidio Clario, quod Philyrea tenet.
Persta atque obdura: feriet sic sidera Virtus
Enthea; sic vitam Fama superstes ager.

*In simplicis amicitia symbolum contræaneo
hæc suo gratulabundus deproperabat*

Henricus Huthius.

Undi-

UNdique bella tonant, & ubique vocatur: ad arma
Et pugnant frontem rectere fronde Duces.
Tu quoque bella moves, Juvenum Flos Optime, toto
Pieridum vires consociante choro.

Bella moves ira, prudenter consulis ira,
Quoque modo civis sit medicanda, doces.
Magna doces, praeclara doces. Qui ducitur ira,
Servitii cogitur turpe subire jugum.

At quisquis mentem norit motusque domare,
Is velut ipse sibi rex suus esse potest.
Fortior est, quam qui ferro sibi subicit hostem:

Quid? quod nec virtus altius ire potest.
Hinc Tibi, cum doceas ira superare furorem,
Fronde brevi laurus tinget Apollo comas.

Gratulabundus hac adficere debebat

Johann. Adam Weber/

Lauchensis Thuringus.

01 A 6505

7

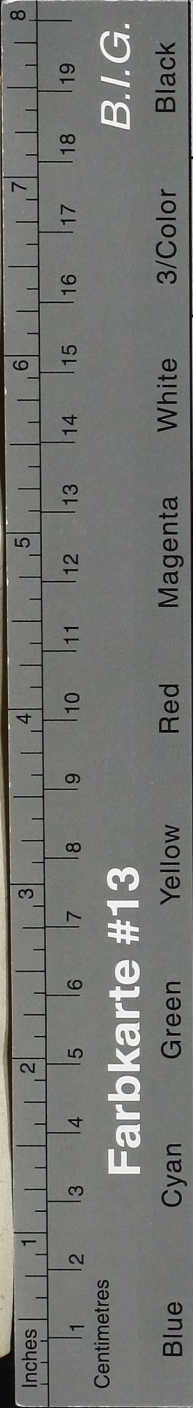
ULB Halle 3
002 937 298

kur 10. Stck 7A-70C
bücher verknüpft

V.D.R. V.D.R.

Farbkarte #13

B.I.G.

B. B.
TATIO MEDICA
DE

48
38

R A

Quam
sissimæ Facultatis Medicæ
In
PHILYREA

B PRÆSIDIO
AEL. ERNESTI
MÜLLERI,

ct. hujus Professoris Publ. Extra-
d. Nat. Curios. Collegæ,
utoris & Præceptoris sui
oris cultu devenerandi,
niliatorum ventilationi
exponit

Septembr. Anni MDCCV.
L. Q. C.

RESPONDENS
IST. GEBHARDUS,
Erfordienſis,

IPSIÆ,
NDENBURGERIANIS.

XV